

„ВИЖДАМ, МИСЛЯ, ЧУДЯ СЕ“

Име на участниците: _____

Работите върху картината на екрана. Не търсете заглавието ѝ, не гадайте кой е авторът и не питайте от коя година е. Ще научите всичко това накрая – и точно затова има смисъл сега да гледате, а не да си спомняте.

Правило: попълвате трите части В ТОЗИ РЕД. Не прескачайте.

ЧАСТ 1 – ВИЖДАМ

Запишете САМО това, което наистина е върху платното. Никакво тълкуване. Не „той е тъжен“, а „очите му са тъмни дупки без зеници“. Не „войната е ужасна“, а „ръкавът отгясно е празен“. Поне пет неща.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Цветовете, които виждате: _____

ЧАСТ 2 – МИСЛЯ

Чак сега тълкувайте. Какво се случва с този човек? Какво чувства? Какво е станало с него преди момента, който виждаме? Две-три изречения, стъпили върху нещата от Част 1.

Кой детайл от Част 1 ви наведе най-силно на тази мисъл?

ЧАСТ 3 – ЧУДЯ СЕ

Кое остава без отговор? Запишете два въпроса, които картината поражда и не решава. Започнете ги с „Чудя се защо...“ или „Чудя се какво...“.

1. Чудя се _____

2. Чудя се _____

ЧАСТ 4 – ПОПЪЛВА СЕ НАКРАЯ, СЛЕД КАТО УЧИТЕЛЯТ РАЗКРИЕ ЗАГЛАВИЕТО

Какво се промени в разбирането ви, след като научихте заглавието и историята за картината? Едно изречение.

Говорител на групата: _____

„СЧУПИ СТИХА“

Име на участниците: _____

Пред вас е четиристишие, написано в духа на предвоенната патриотична поезия – с рима, с равен ритъм, с високи гуми. Задачата ви не е да го подобрите. Задачата ви е да го преживеете така, както го е преживяло поколението, върнало се от фронта през 1918 г. – като език, който вече не може да се произнесе сериозно.

ОБРАЗЕЦЪТ (стилизация в предвоенния регистър)

*Напред, дружина, слънцето изгрява,
за родния ни край е сладко да се мре;
и който днес за него кръв пролява,
до сетен ден в сърцата ще расте.*

ЧЕТИРИТЕ ПРАВИЛА НА СЧУПВАНЕТО

- **Правило 1** – Махнете римата и равния ритъм. Регите нямат право да са еднакво дълги. Един рег може да бъде една-единствена гума.
- **Правило 2** – Режете там, където се поема дъх. Новият рег не започва там, където свършва изречението, а там, където гласът спира – от умора, от страх или защото гумата е прекалено тежка.
- **Правило 3** – Пишете с ГЛАВНИ БУКВИ това, което се вика. И оставайте празно място на хартията там, където се мълчи. Празнината също е част от текста.
- **Правило 4** – Свалете поне една висока гума на земята. Заменете „слава“, „родина“, „подвиг“, „сърце“ с нещо телесно и конкретно: ръка, кал, ботуш, тишина, име, номер.
- **Задължително условие:** добавете поне едно повторение – гума или рег, който се връща. Повторението е начинът, по който този език показва, че нещо не му дава мира.

ВАШИЯТ ТЕКСТ

Разполагате с цялата страница. Използвайте я – където оставите празно място, това е нарочно.

СЛЕД КАТО ПРОЧЕТЕТЕ ТЕКСТА СИ НА ГЛАС, ОТГОВОРЕТЕ:

- Какво се загуби, когато счупихме стиха?

- Какво се появи, което го нямаше преди?

- Кой от двата текста бихте повярвали, ако ви го каже човек, който се връща от фронта? Защо?

Четец на групата: _____

РАБОТЕН ЛИСТ 3

ИНДИВИДУАЛНА ЗАДАЧА

Литература

10 клас

Клас: 10. ____

Име: _____

Дата: _____

ЧАСТ 1 – ПРОВЕРКА НА ЦЕЛТА НА УРОКА (3 МИНУТИ)

Отговаряй кратко и конкретно. Всеки отговор трябва да стъпва на нещо, което днес сам направи или видя.

1. Кое историческо преживяване поражда кризата на ценностите в българската литература след 1918 г.? Отговори с едно изречение.

2. Посочи три конкретни белега на новия поетически език, които днес сам приложи, когато счупи стиха.

а) _____

б) _____

в) _____

3. Експресионизмът изкривява света вместо да го изобразява точно. Защо го прави? Отговори с едно изречение.

ЧАСТ 2 – ВЪПРОС КЪМ ПОКОЛЕНИЕТО НА 1918

Днес се срещна с хора, които са се върнали от война и са загубили доверие в гумите, с които са ги изпратили. Не пиши отговор. Напиши въпрос.

Един въпрос към поколението на 1918 г. – към войника от картината, към поета, който чуе стиха, или към когото и да е от тях. Въпрос, на който наистина искаш отговор.

Следващия час започваме с вашите въпроси – и ще проверим на кои от тях поемата „Септември“ отговаря.

КЛЮЧ ЗА УЧИТЕЛЯ

Отговорите по-долу са ориентир за насочващи въпроси, а не единствено верни решения.

0. КАРТИНАТА – КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЕТЕ ПРЕДВАРИТЕЛНО

- Ернст Лудвиг Кирхнер, „Автопортрет като войник“, 1915 г., Allen Memorial Art Museum, Оберлин, Охайо.
- Кирхнер се изобразява в униформа на артилерийски полк, а дясната му ръка е отрязана – окървавено чуканче. Ключовият факт, който разкривате чак накрая: ръката му НЕ е ампутирана в действителност. Кирхнер е освободен от служба заради физическо и психическо изтощение, страда от военна невроза и депресия, но ръката си запазва. Отрязал я е само в картината – и то точно дясната, ръката, с която рисува. Това е образ на страха, че войната му е отнела способността да твори.
- Цветовете: интензивно синьо на униформата срещу болезнено жълта кожа; зелени и кървавочервени петна. Празните очи без зеници. Голяят женски модел зад него и черното платно – ателието, което вече не работи.

1. „ВИЖДАМ, МИСЛЯ, ЧУДЯ СЕ“ – КАКВО ДА ОЧАКВАТЕ

- **ВИЖДАМ.** Тук е основната ви работа: учениците бързат да тълкуват. Очаквани точни наблюдения: празен ръкав / отрязана ръка; очите са тъмни дупки без зеници; лицето е жълто-зелено; униформата е ярко синя; цигара в устата; жена без грехи зад него; черно, празно платно. Ако някой запише „той е отчаян“ – върнете го: „Това е Мисля. Кажете ми какво го вижда окоето ти.“
- **МИСЛЯ.** Обичайни хипотези: ранен е на фронта; загубил е ръката си и вече не може да рисува; изглежда като мъртвец, макар да е жив; не гледа към нас; жената зад него е от предишния му живот. Всички са добри, стига да сочат детайл.
- **ЧУДЯ СЕ.** Силни въпроси, които се появяват: Чудя се защо е с цигара, ако е ранен. Чудя се защо жената зад него е спокойна, а той не е. Чудя се защо платното е празно. Чудя се защо очите му нямат зеници.
- **Поантата.** Разкривате заглавието и факта, че ръката не е ампутирана, чак след Част 3. Тогава оставете 10 секунди тишина, преди да питате. Изводът, до който трябва да стигнат сами: художникът не рисува какво се е случило с тялото му, а какво се е случило вътре в него. Точно това прави експресионизмът – и точно това ще прави Гео Милев с езика.
- **Внимание.** Изображението е тежко. Предупредете класа в едно изречение, преди да го покажете. Не е гротескно и не съдържа насилие, но има кръв и голота – кажете го предварително, за да не влезе смях от неудобство.

2. „СЧУПИ СТИХА“ – КАКВО ДА ОЧАКВАТЕ

Литература

10 клас

- Първите две минути обикновено са парализа – учениците чакат „правилния“ начин. Обиколете и кажете на всяка група едно и също: „Няма правилен вариант. Има само по-честен и по-нечестен.“
- Типични силни решения: думата „НАПРЕД“ остава сама на реда и после се повтаря; „сладко да се мре“ се превръща в „кал“, „ботуш“ или само в тире; появява се име на конкретен човек вместо „дружина“; текстът завършва с празен ред.
- Очаквани отговори на въпросите след това. Загубено: благозвучието, увереността, усещането за общ глас, лекотата на запомняне. Появило се: тишината, дишането, единичният човек вместо колектива, физическото тяло, съмнението. На третия въпрос повечето класове избират счупения текст – изведете защо: защото не обещава нищо.
- Ако група откаже да „разваля“ хубавото стихотворение – това е ценна реакция, не съпротива. Кажете, че точно този спор се води в България между 1918 и 1925 г., и я поканете да защити позицията си при представянето.

3. ПРОВЕРКА НА ЦЕЛТА – ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ

- Въпрос 1. Две национални катастрофи (1913 и 1918) и Първата световна война; Ньойският договор от 1919 г.; завръщането на едно поколение, за което довоенните думи – слава, подвиг, родина – са загубили покритие. Приема се всяка формулировка, която назовава войната и загубата на доверие в стария език.
- Въпрос 2. Очаква се ученикът да посочи три от: липса на рима; неравна дължина на реда; ред от една дума; главни букви като вик; празнина/ тишина на страницата; повторение; конкретна, телесна дума вместо висока абстракция; счупване на изречението по дъха. Не приемайте „помодерно е“.
- Въпрос 3. Защото външната точност вече не стига – светът е изкривен отвътре и изкуството изкривява формата, за да покаже вътрешното състояние, а не външния вид. Приема се и „за да ни накара да усетим, а не да разгледаме“.

4. ВЪПРОСИТЕ КЪМ ПОКОЛЕНИЕТО НА 1918

- Съберете листчетата и ги прегледайте вечерта. Изберете три-четири, които се повтарят или са особено силни, и започнете Урок 17 („Септември“) с тях, записани на дъската. Ако някой въпрос получи отговор в поемата, отбележете го на глас в момента, в който стигнете до съответните стихове – това е най-краткият път учениците да усетят, че текстът говори на тях.

5. АКО ВРЕМЕТО ИЗТИЧА

- Съкратете представянето в „Счупи стиха“ до две групи, но задължително оставете четенето НА ГЛАС – този текст съществува, за да бъде чуто, и без озвучаване дейността губи смисъла си.
- Не съкращавайте разкриването на картината в края на първата дейност. То е поантата на целия час.
- Ако мултимедията откаже: разпечатайте картината в цвят, по един лист на група. Черно-бяло не работи – цветът носи половината от внушението.